

ԾԱՂԻԿ կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը և տարին 50 Թիւ:
Բաժանորդացին ԿԱՆԻՍԻ Թուրքիոյ համար տարեկան 50 դրշ, Ռուսիոյ համար 5 ռուբլի, ուրիշ երկիրներու համար 12 ֆր: — Վեցամսեայ բաժանորդացրուծին ևս կ'ընդունուի:
Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան նամակադրոշմ ևս կ'ընդունուի:
Միայն երեք Թիւ տպագրուի կը զրկուի: այնուհետեւ բաժանորդացին չը վճարողը կը դադրի Թերթ ընդունելէ:
Մանուցման տողը 2 զուրուշ:

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

ԾԱՂԻԿի վերաբերեալ ամէն գործի համար դիմել Սոս 86016—Հրատարակիչն
ՅՈՂՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԿԱՇԻԱՆ
Պոլիս, Պապը-Ալի Գաւառի
Էսքի Ջապիէի դրան կից, Թիւ 52
درعليه باب عالی جاده سنده اسكي ضبطيه
قبوسى اتصالنده ۲۵ نومروده «زاغيك»
غزتهسى مديرى بالاقاشيان حوونان
S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du Journal Arménien «Dzaglik»
Babe-Ali Djaddéssi, N. 25, CONSTANTINOPLE

40 փարա

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

40 փարա

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 35

Շ Ա Ր Ա Պ

13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1893

ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կէս դարու փոփոխութիւն, Ա. Ա. Սուրենեան. — Պօլսոյ առաջին թաղը, Ե. Տէմիրձի-պաշեան. — Հետաքրքրական դատ մը «Հայ-րենիք»ի Տնօրէնին դէմ. — Փողացաւ, Հ. — Հողը և հողագործը, Յ. Ազնաւորեան. — Ազգային և ներքին լուրեր: — Մեր հարկ-դնէն դուրս:

ԿԷՍ ԴԱՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Պօլսոյ հայ ազգաբնակչութեան վերջին կէս դարու պատմութիւնն եթէ պարտենք, կը գտնենք, ի սկզբան, ամիրաներու տոռար խումբ մը, իւր նիւթական վիճակէն կատարելապէս զսփողին զատակարար մը և ազդեցութեամբ Այսօր ամիրաներն իրենց հարստութեամբ ու ճեղքով գրեթէ փճացած, միջին դարու մասամբ ոչնչացած, մասամբ ազդեցութեամբ սերունդն է որ հո՞՞՞՞ր բաղմունքով գաւառներէն է իւր խրճիթէն՝ մեծ տուններու և փառաւոր տաքարանքներու մէջ երթալ բաղմունք համար: Այդ ազդեցութեամբ սերունդէն ելլալ գիտուններու, գրագէտներու, վաճառականներու, գրամատեններու մեծամասնութիւնը... Գիտնեցէք և պիտի զարմանաք բազմին այս յեղաշրջութեան վրայ:

Ընկերաբանն անկարելի է որ չզգացուի այս փոփոխութենէն և չգինուէ այն պատճառներն որ ընկերութեան գաղափարներէն մին զլրացած է ի վայր, մին նետած է անդունդին մէջ և մին ալ բարձրացուցած է մինչեւ հոն ուր հասարակ մահկանացութիւն կը բաղձան վերանալ:

Կէս դար յառաջ, հին ամիրաներու զաւակներն հարստութեան ու պատուոյ մէջ ծնած ու մեծցած, անխլով գլուխուեցան գիտելու իրենց շուրջն իրերու նոր ու պահանջատէր ընթացքը: Թուրքիոյ ժողովուրդը նոր կ'արթննար այն տառն, գործառնութեանց, գրամ շահելու կերպերը և կեանքի կը փոխուէին, նոր ժամանակին հետ նոր խելքերու պէտքն զգալի կ'ըլլար. հարկ էր համակերպիլ այս նորութեանց:

Ինչ ըրին անոնք: Գիտարութեան չը տողացին. պատրաստ գրամը միտեցին աղաւ կեանքի մը մէջ. եւրոպական քաղաքակրթութիւնը բարիք և ապականութիւն միանգամայն կը բերէր. բարիքը ձեռք անցունելու համար աշխատելու էր, չաշխատեցան. գիտութիւն և արուեստ տրվելու էր, չտրվեցան. ապականութիւնը վայելումներ ունէր, անոնց անձնատուր եղան, անոնց մէջ ապառեցին հարստութիւնն ալ, պատիւն ալ, բնատանիքն ալ: Այս ապառաւ մը գրեթէ ընդհանուր եղաւ: Բոնք միայն թէ անոնցմէ քիչեր զգացին նոր ժամանակներու պէտքն և շնորհիւ իրենց արթնութեան ու խոհմունքեան է որ ազգին մէջ իրենց հին հարստութեամբ ու պատուով կը մնան Խորասանճեանները, Մարտաւեանները, ու թերեւս մի քանի ուրիշներ:

Միջին գաղափարով որ դժ էր իր վիճակէն, կորուսած էր միջման ոգին. երբ միջման նոր կենաց սկզբունքը գործաւ, հանգստութիւնը բարեկեցութեան հետ խոյս տուաւ այդ գաղափարէն որ չուզէր առաջինը զոհել՝ երկրորդը պահելու համար. ամիրայ չէր, բայց անոր շուրջն ունէր վրան. անոր պէս աչքը գոցեց ու ականջները խցեց՝ չտեսնելու համար աշխարհի փոփոխուիլը, չըտելու համար յառաջդիմութեան ճայնը. ինքն ալ քիչ մ'ատեն ապրեցաւ ամիրաներու զաւակաց պէս՝ մինչեւ որ անոնց նման քայքայեցաւ:

Այս անորինակ քայքայումով եթէ հայ ընկերութիւնը գլխովին չը կործանեցաւ, պատճառն ամիրաներու և անոնց նմաններու գաղափարներէն դուրս ի վերելու ազդեցութեան կոչումն էր. կենտական հզօր հիւթ մը կար անոր մէջ. այդ գաղափարէն մտացի, աշխատասէր, չարքաշ, խնայող, ձեռներեց խումբ մը պատանեաց ու երիտասարդաց՝ նետուեցան ամէն տաղարեղներու մէջ որոնք ի նորոյ կը բացուէին. պետական ու ազգային վարժարաններու սկզբնական հայ աշակերտներն ամենամեծ մասամբ նորա եղան. արեւելեան պատերազմէն անմիջապէս յետոյ արտաքին վաճառականութեան

թիւնը նման չը տեսնուած զարգացում տեսներ էր. ազդեցութեան հայ պատանիներ չնչին գրամագլուխներով գործի ձեռնարկեցին և հետզհետէ եղան մեծ վաճառականներ. սղորմութիւն մուրալով շատեր Եւրոպական համալսարանները գլխեցին և սովորեցան գիտութիւններ ու ազատական արուեստներ ոչ սակաւ եղան նաեւ անոնք որ այս ու այն եկեղեցւոյն յարեցան՝ պաշտպանութիւն և օգնութիւն գտնելով նիւթապէս ու մատուրապէս հարստանալու համար:

Այժմու հայոց հարուստ կամ բարեկեցիկ ընտանեաց 90 առ 100ն այդ ազդեցութեամբ զաւակաց հիմնադնէն են:

Մեր շատերուն մահանուններն ալ կը ցուցեն թէ այս առուր բազմաւորներուն հայրերը կամ պապերն ինչ են եղեր:

Ուրեմն կրնանք ըսել որ մեր արդի բարձրագոյն ու միջին գաղափարները նոր ի նորոյ կազմուած են. այս առաւելութեամբ հայը կէս դարու միջոցի մէջ ուրիշ ազգի վրայ երբէք չառնուած ընկերական փոփոխութիւն մը կրած է. իր կարուստներուն հանդէպ ունեցած է յառաջդիմութիւն մ'անակնկալ ուրիշ կարելի է ընդշմարել թէ ցեղերու անկման ու զարգացման պատճառներն որոնք են այս խաղաղութեան դարուն մէջ:

Խնդիր է թէ հին ամիրաներուն ու միջին գաղափարին այժմեան յաջորդներն ու սերունդները պիտի կրնան շարունակել իրենց մտաւոր ու նիւթական զարգացումը, թէ ոչ՝ քայքայման կարգը պիտի գայ նաեւ իրենց:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՂԸ

(ԴՊՐՈՑ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ)

Որքն է Պօլսոյ առաջին թաղը:

Սրբազնեցին՝ գոռոզ ու գոհապատար՝ այսպիսի հարցում մը անտեղի պիտի համարի. առաջնութիւնն ամեն բանի մէջ առ յաւէտ իր թողին սեպհականած ըլլալով: Սկիւտարցին՝ այս հարցման առթիւ՝ անգամ մ'ալ պիտի զարմանայ թէ, հակառակ այդ թաղին հնութեան, ընդարձակութեան և պարտական իրենցներու ու զարգացման ու թաղորոններու թուոյն առաւելութեան՝ դեռ ոսկեպատին Սկիւտար թաղերու մեծագոյնը չը

նկատուելի: Սամաթիա, բոլոր թաղերուն մէջն ամենէն նուազ անախաճ, երբէք չը պիտի փառասիրէ մայրաքաղաքիս առաջին թաղն ըլլալ. սակայն ապահովապէս բոլոր թաղերուն ետեւ ինքը միշտ պիտի տեսնուի՝ որ կը մարակէ միւսներն յառաջ յառաջ երթալու: Հասցիւղ, փառասէրն Հասցիւղ, ինքզինքը կ'ուսէ՝ որ բաղդին փախիսմամբ առաջնութեան իրաւունքն այլ ևս կորսնցուց, թէպէտ իր ծոցն ունենայ եղական հաստատութիւն մը՝ Գալֆայեան Որբանոցն, և իր եկեղեցւոյն աւագերէցն ըլլայ տարիքովն, ազնուամտութեամբն և աստուածորանական հմտութեամբը մեր առաջին քահանան՝ Արծրունի Տ. Գէորգ Հայրն, և իր բարձանց վրայ բնակի (ընդ նշանօր) մեծ օրաթերթին խմբագրատեղիս՝ Բիւզանդ. Քէչեան: Բերա կը պարծենայ — կամ մանաւանդ մաքէն անգամ շանցներ երբէք պարծենալ — թէ իր զիրքն ամեն բաղդատութենէ վեր կը դնէ զայն, և թէ՛ թաղերուն յետինն ալ ըլլայ իրօք, յաւելտ բոլոր թաղերուն առաջինը պիտի նկատուի համակարծեօք: Գաղթեց՛ոյ... ո՛չ ապաքէն բոլոր թաղերուն թէ՛ յետինն է թէ՛ առաջինն է այն:

Ինչպէս:

Բացատրենք

* * *

Աւելորդ է անգամ մ'ալ կրկնել թէ մենք, նոյն իսկ եթէ մեր ամբողջութեամբն անկրօն ժողովուրդ մ'ըլլանք, (թէ և իր ամբողջութեամբն անկրօն ժողովուրդ չէ՛ եղած ու չը պիտի ըլլայ), դարձեալ ու դարձեալ կրօնական ազդման ենք ու պիտի մնանք:

Իրաւ է որ ամեն իրիկուն ամեն տուն ալ «Եկեղեցի» չըսեր ընտանեաց հայրն՝ իր դաւանները կարգաւ քովն ու ետին չարեւոյ ձեռնամոծ. իրաւ է որ ամեն Հայ ամեն առատ Ս. Աստուածածինն կամ Ս. Թաղաւորին առջեւ մոմ մը վառելու ու խաչ մը հանելու բարեպաշտական սովորութիւնը չը պահէր այլ ևս. իրաւ է որ ամեն կիրամետք իրիկուն ամեր տան մէջ ալ խաչն չը ծխուի մեռելոց հոգւոյն. իրաւ է որ մեր ննջեցեալներն իր պատարագին մէջ յիշելու համար՝ երբեմն երբեմն չենք յիշեր մեր տաներէցն. իրաւ է որ նըրք խորքէ աւելի, շատ աւելի, մեր սղոյոց ձեռքն այսօր «պիտքիւի» կը տեսնուի. իրաւ է որ սուրբ գրքերէն աւելի, անհամեմատ աւելի, մեր ազգիկանց ձեռք վէտ ու վնասիկ այսօր կը մաշի. իրաւ է որ կրօնական ասմանց դասն, որ այնքան հրահանգիչ ու շահադրդիւ կրնար ըլլալ խանդավառ ու սերձախօս ուսուցչաց շնորհիւ, այնքան ընդհանրապէս կը նսեմանայ տակաւին միւս գտաւթսութեանց քով. իրաւ է որ երեսուցեմ ու խառնաշաղկապութեանց թիւն այնքան կը նսեմի որքան եւրոպա ուղեւորութեանց թիւը կ'աւելնայ, իրաւ է որ... Այս «իրաւ է որ»-ներու շարքը կրնայ անմախճան ըլլալ. ուստի փութանք պարբերութիւններս դուրս կապել: Կրօնքն ուրեմն. — իրաւ է որ կրօնական զգացումը կամ իր արտայայտութիւնն առմեկ կը տկարանայ կը թերանայ, սակայն Հայ ժողովուրդն իր կրօնական հանգամանքն երբէք չը կորստաներ: Ընդհանուր հայեացքով, Հայոց մէջ գաւառի մը, թաղի մը կարեւորութիւնն իր եկեղեցեաց, իր կրօնական հաստատութեանց թուոյն և ընդարձակութեանը հետ համեմատական է տակաւին:

Արդ, քանի որ խնդիրը Գաղթեց՛ոյի վրայ է մանաւանդ, Պօլսոյ մէջ թերեւս չը կայ թաղ մը՝ որուն եկեղեցին Գաղթեց՛ոյի Ս.

Թաղաւոր եկեղեցւոյն չափ փոքր (թէ և ոճովն ալ զեղատեսիլ) ըլլայ, և իր փոքրութեան հակառակ գրեթէ դատարկ ըլլայ: Զատիկի Ծնունդի, ամբարեւ, ամեն տարի խնդիր կ'ըլլայ եկեղեցին ընդարձակելու և կամ Մօտա կամ Հայտարարութեան նոր եկեղեցի մը կառուցանելու. սակայն թուի՝ Զատիկի Ծնունդի այցելութեանց խօսակցութիւններուն նիւթ մատկարարելու համար է այս:

Ինչ ալ ըլլայ, մինչև որ Գաղթեց՛ոյի եկեղեցին չընդարձակուի նիւթապէս ու բարոյապէս, կամ մինչև որ Ս. Թաղաւոր՝ առերի Ս. Թաղաւոր մը չունենայ, Կոստանդնուպոլսոյ առաջին թաղը Կոստանդնուպոլսոյ յետին թաղը պիտի մնայ — կրօնական տեսակէտով:

* * *

Մայրաքաղաքիս թաղերուն մէջ Գաղթեց՛ոյ թաղին առաջնութիւն տալու համար՝ պէտք է որ կրթական տեսակէտով գտնէինք զայն այն բարձրութեան մէջ որուն կը թերանայ կրօնական տեսակէտով:

Դժբաղդարար...

Դժբաղդարար... Գաղթեց՛ոյ Գաղթեց՛ոյի զարոյց մը ունի, Հոռմական Հայոց զարոյց մը ունի, և Լուսաւորչական Հայոց զարոյց մը ունի. և վերջինն առաջինը չէ, վերջինն առաջիններէն աւելի բարեկարգ չէ դժբաղդարար...

Երբ Կեղրոնական վարժարանը չը կար, այդ թաղն՝ ինչպէս ամեն բազմամարդ ու ձեռնհաս թաղ՝ կրնար յաւակնիլ երկրորդական վարժարան մ'ունենալ: Եւ կանոնաւոր երկրորդական վարժարան մը՝ ըստ ժամանակին պահանջմանց ու տեղւոյն պիտոյից՝ ունեցաւ. Գաղթեց՛ոյի թաղն. — և, որովհետեւ այն զրոյցներէն չենք որոնք պարկեշտ և արդիւնաւոր գործիչներ անտեսել ու նոյն իսկ հալածելն հրապարակազրկ պարտականութիւն կը համարին, պիտի յիշատակենք այս առթիւ՝ յօրինակ այլ հոգահարձակներու և այլ Տնօրէններու՝ թէ Գաղթեց՛ոյի Արամեան երկուս վարժարանն, երկրորդական զարոյցի մը յայտադրին անհնազանդ, հնգամեայ կանոնաւոր չըլլան մ'ունեցաւ՝ Մանուկեան Մկրտիչ Էփէնտիկի Ասեռապետութեան ներքեւ զբաւնաւոր Հոգաբարձութեան ուշիմ ու յարատու ջանից ու թերթիս մեծայարդ աշխատակից Զարարեան Գրիգոր Էփէնտիկին անսովորապարտաւարութեան շնորհիւ:

Կեղրոնական վարժարանին հաստատութեան պատճառաւ Գաղթեց՛ոյի վարժարանին վիճակն այսօր Մանուկեան Հոգաբարձութեան ժամանակի վիճակին հետ զրեթէ հակադրատեղի մը կը կազմէ: Մ'հ, կարելի՞ է: Անշուշտ ցուալի իրողութիւն մ'է թէ Ազգային Կեղրոնական վարժարանն օտարաց ևս քան զիս շահաւոր ըլլալու գիւրքի մը կը վերածուի. սակայն Հոգեւոր Պատրիարքն այլ վարժարանն հաստատեց՝ զայն ընդհանուր ազգին գաւառաց օգտակար ընելու առաջադրութեամբ՝ աւելորդ է բնէ: Թաղային վարժարանները շարքի կարգի՝ բերելու համար հաստատուեցաւ Ազգային Կեղրոնական վարժարանն, որ, երկրջան և երկրորդ կամ բարձրագոյն չըլլան երկնից ըլլալու պայմանաւ միշտ և իր ինքնակարգութեան ժողովոյն մէջ թաղային վարժարանները պաշտօնավարած ձեռնհաս գտնէ՝ մէկ ուսուցիչ անգամ ունենալու պայմանաւ միշտ, իր բարձրագոյն չըլլան մէջ պիտի ընդունէր թաղային բարձրագոյն նախակրթարանաց չըլլանաւորաներն, և իր նախնական չըլլան մէջ՝ թաղային վարժարանաց այն չըլլանաւորաներն որոնք Կեղրոնական վարժարանին հաստատութեան առաջին տարիներէն, թաղերն՝ իրենց գաւառներէն եթէ ժամապաճառ ընել տալ չուզէին, պէտք էր իրենց զարոյցները նախապէս կամ բարձրագոյն նախակրթարան մ'ընելով զայն՝ բաւին եւրոպական նշանակութեամբ: Իր գաւառաց եթէ խնամեալ, իրական, ամբողջական (ձեռնական աշխատութեան կամ արհեստի մասնաւոր զանց չընելով) կրթութիւն մը տալ մտաւրերէր Գաղթեց՛ոյ, Արամեան վարժարանի չըլլանաւորապէս պիտի կրնային թաղային Գաղթեց՛ոյի ու Մխիթարեան վարժարանաց չըլլանաւորան հետ, — մինչդեռ այսօր կրնային Արամեանէն կը հանել ու ֆուէններուն կամ Մխիթարեանէն կը հանել իր սղան: Եւ Գաղթեց՛ոյ արդարեւ Պօլսոյ առաջին թաղը պիտի կրնային թաղային տեսակէտով այն ժամանակ՝ երբ կանոնաւոր բարձրագոյն նախակրթարան մ'ունենար: Այսօր, բաւական ձեռնհաս հոգաբարձութիւն մ'ունի Գաղթեց՛ոյի զարոյցը, կարող ուսուցիչ մը՝ զարոյցին ճեսուշ, ու զարոյցն անշուշտ յայտագիր մ'ունի. սակայն ինչո՞ւ ֆուէններուն ու Մխիթարեաններուն զայցած 40ի չափ աշակերտք չը վերադարձան իրենց ստանհասակ բարոյական մօր. մանաւանդ թէ ինչո՞ւ ուրիշ աշակերտներ կը թողուն այսօր ալ Արամեան վարժարանն: Ինչ պատճառ կայ, Գաղթեց՛ոյի վրայ ինչ ճակատագիր կը ծանրանայ, որ այլ թաղը Պօլսոյ առաջին թաղն ըլլալու ամեն հանգամանք ունենալով հանդերձ, այլ ևս վարժարան մը չունենայ... բայց միայն անուամբ:

* * *

Ամեն հանգամանք, այս՝ Բազմամարդ ու թիւն. և ընդհանրապէս զարգացեալ մարդիկ, որոց ոմանք նոյն իսկ համալսարանական կրթութիւնն ստացած: Հարստութիւն. Բերական յետոյ՝ մեր ամենէն հարուստ վաճառականներն այդ թաղին մէջ կը գտնուին. և հոն միակ հարուստ մը իր քրտիկէն եկեղեցի մը չինելու չափ հարստութիւնն ու հաւատք ունի: Եւրոպական տարեկոյ հետ չփութ, ըստ որում Բերական ետեւ Գաղթեց՛ոյ կու գայ՝ եւրոպացւոց յաճախութեան նկատմամբ. Գաղթեց՛ոյի կան ու Մխիթարեան վարժարանաց զույգ յաւակնելու թաղային մէջ ու թաղին մօտաւորութիւնը Վաթիկիոյ հետ: Թաղեցւոյ իրաւունք հետ յարաբերութեան մասին անհամեմատ զիս թաղին՝ Գաղթեց՛ոյի հարկ հատարութեան պատճառաւ: Թաղերուն առաջինն ըլլալու համար նա թաղին ու բարոյական ամեն հանգամանք: Եւ սակայն...

* * *

Ո՞րն է առաջին թաղն: Զօդաւճիս այս փերետրին պատասխանը չը պիտի կրնամ տալ: Կը փախուքի «Գաղթեց՛ոյն է» հարցման՝ հաստատական պատասխան տալ: Տուէ՛ք, Գաղթեց՛ոյի զարգացումը, ձեր ստուգելութեանց կէտն իմ թաղիս տուէ՛ք, և ևս կը խոստանամ Պօլսոյ առաջին թաղն ընել նորէն Հաղթեց՛ոյ:

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆՇԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԴԱՏ ՄԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» Ի ՏՆՕՐԷՆԻՆ ԴԷՍ

Գ. ՆԻՍՏ

Առաջին երկու նիստերու մանրամասն նկարագրութիւնը հրատարակուեցաւ «Ծաղիկ»-ի 31, 32, 33 և 34 թուոց մէջ: Գ. Նիստը տեղի ունեցաւ 1883 տետ. 2, Գշ. օր:

Թ. Է. Ֆ. ՍԱՐԱՃ, բողոքողներէն Նազարէթ Է. Ֆ. Սաչէրեանի՝ պատուոյ դատ բանալի հրաժարած, հետեւաբար իւր բոխանորդին պաշտօնն ևս լրացած լինելը յայտնեց:

Գ. ՁՈՂՐԱՊ և Թ. ՍԻՄՈՆ Է. Ֆ. ՆԱՅԻՆՈՒՅԷ. — Դատէն հրաժարիլ՝ Բնդ. Գ. պատահաբար պահանջմամբ և դատարանին վճռովը կրնայ ըլլալ. քանի որ այսպիսի որոշում մը չկայ, դատը պէտք է որ բոս օրինի չարունակութիւն: Պատուոյ դատերը կը բացուին՝ ենթակային կողմանէ բողոքուելով. բողոքողը՝ դատին բացուելէն յետոյ 24 ժամ չանցած կրնայ դատէն հրաժարիլ, բայց երբ այդ պայմանաւորման անցած և դատն սկսուած է ալդէն, Է. Ֆ. Բողոքողը դատէն հրաժարի իսկ, Բնդ. Գ. դատարանը կը շարունակէ դատը վարել և դատարանն ալ կ'ընտրուի այն դատով: Արդ, մինչեւ որ դատարանը չը վճռէ թէ, անցեալ նշանակուած Նազարէթ Է. Ֆ. Նայինի արտասանած «կը ներեմ» բառը դատէն հրաժարիլ կը նշանակէ, մենք իրաւունք ունինք շարունակելու նորա անձնական իրաւանց պաշտպանութիւնը:

Բնդ. Գ. ԴԱՏԱՍԻՍԱՅ. — Սաչէրեան Նազարէթ Է. Ֆ. միայն պատուոյ դատ չէ բացած, այլ՝ ստանէն բռնի ներս մուտ գործուելուն համար ալ դատ բացած է. ուրմն ինքը դատարանին աջիւ միշտ կը մնայ գանդատող: Մնաց որ, պատուոյ դատերուն մէջ, երբ բողոքողին գանդատողը կայ, Բնդ. Գ. Դատարանին պարտքն է դատը յառաջ վարել. բողոքողին ներկութիւն հանրային իրաւանց դատը չը վերնար:

Ս. ԹՈՐՈՍ. — Բնդ. Գ. Դատարանը՝ բռնի տունէն ներս մտնելուն ապացոյց չը կայ ըսելէն յետոյ, այժմ դարձեալ այս խնդրոյն կը վերադառնայ և կ'ուզէ որ դատին այս մասը շարունակուի: Ուստի այս մասին որոշում մը տրուելը կը խնդրեմ դատարանէն:

ԴԱՏԱՍԻՍԱՅ. — Ես խորհրդակցութեան՝ յայտարարեց թէ, Նազարէթ Է. Ֆ. թէ Է. դատարանութեան միջոցին «ես կը ներեմ» ըսելով՝ իւր բացած պատուոյ դատէն հրաժարած է, և սակայն՝ տեղի ունեցած գանդատին վրայ յենելով՝ Բնդ. Գ. Դատարանին կողմանէ բացուած այս պատուոյ դատին հանրային իրաւանց վերաբերեալ մասը, դատին միւս մասերուն հետ ի միասին պէտք է շարունակուի. թէ Շահնազար Յովհ. Է. Ֆ. այս պատուոյ դատին մէջ ևս՝ հանրային իրաւանց տեսակէտով՝ ամբաստանեալ է. և թէ Նազարէթ Է. Ֆ. Նայինի փոխանորդը դատարանին մէջ պէտք է ներկայ գտնուի՝ այս մասին հարկ եղած փաստերը ներկայացնելու համար:

* * *

ՄԻՆԷՃԵԱՆ Գ. Է. Ֆ. — Լեւոն Է. Ֆ. վերադարձած գործին տեղի կամ անտեղի լինելը հասկնալու համար, հարկ կը լինի գիտնալ իւր կենսադրութիւնը: Լեւոն Է. Ֆ. Հռովմի նման քաղաքի մը մէջ ճարտարապետութիւն ուսում, աշակերտաց մէջ առաջնակարգ տեղ մը բռնած

և փայտէն ապագայի մը յոյսով Պօլիս եկած պատուաւոր երեստարդ մ'է. հայրը վաճառական և հօրեղբայրներէն մին Վենետիկի Միլիթարեանց Արքահայրն է. վերջապէս Լեւոն Է. Ֆ. աշխուհան և պատուաւոր ընտանիքի մը կը պատկանի: Այսպիսի երեստարդի մը վերադարձած յանգանքին անտեղի ըլլալուն համոզուած ըլլալու համար է որ իւր պաշտպանութիւնն ստանձնեցի: Լեւոն Է. Ֆ. Նայինի քոյրը՝ Տիկին Եւգենի, ուսմամբ և կրթութեամբ հոգեւոր կին մ'ըլլալով, ընդհակառակն Տօք. Բէնիամին պէյ Շահնազար տղէս և անկիրթ մէկն և յիշեալ կնոջ բոլորովին անարժան ըլլալով հանդերձ, կնուծեան կը խնդրէ գնա՝ հօրը մահէն յետոյ, և Եւգենի նորա բժշկի տիտղոսէն խարուելով կը հաւանի՝ հովառակ իւր բնտանեաց բնդ-գլխով թեան . . . :

Գ. ՁՈՂՐԱՊ Է. Ֆ. (Ընդ միջեւով). — Մինչեւեւ Է. Ֆ. պատշաճութեան սահմանէն դուրս ելնելով, իւր փոխանորդեալին քեռայրը եղող Շահնազար Տօք. Բէնիամին պէյին գէմ պատուոյ դաշխիք խօսքեր կ'ընէ իւր. արգելուիլը կը խնդրեմ:

ՆԱՍԱՅԱՅ. — Ձեր գիտողութիւնները կրնաք բնել, երբ կարգը կայ:

ՄԻՆԷՃԵԱՆ Է. Ֆ. (Շարունակելով). — Կրթութեան և զարգացման տեսակէտով իրենց մէջ գտնուած այս անհուն տարբերութիւն՝ անհամաձայնութիւն և դժուարութիւն յառաջ կը բերէ իրենց մէջ, և այս վիճակ հետզհետէ տատկանալով, այլ ևս անկարելի կ'ըլլայ միասին ապրիլ, հետեւաբար Տիկին Եւգենի բաժնուելէն դատ ուրիշ դարման չը գտնելով իրաց վիճակին, Հռովմեական Հայոց Պատրիարքարանը կը գլխի և կը յաջողի այս մասին որոշում մ'առնուլ, որուն համաձայն՝ ամենէն փոքր տղան իւր քով պիտի մնար, իսկ երկու աղջիկներն ու 7 տարեկան Վահան տուն տղան դպրոց պիտի դրուէին: Բայց այժմ, փոքրիկը իրեն կը յանձնուի, երկու աղջիկները դպրոց կը դրուին, և մանչեւ դպրոցն արձակուելի առթիւ գոց ըլլալով, կ'որոշուի որ մինչեւ ց'բացումն Վահան հօրը քով մնայ: (Այս միջոցին Մինչեւեւ Է. Ֆ. կը կարգայ Պատրիարքարանին կողմանէ առ Տիկին Եւգենի ուղղուած նամակին թարգմանութիւնը, որ յիշեալ որոշումը կը պարունակէ: Այնուհետեւ ցերեկուան այցելութիւնը և գլխերուան դէպքը պատմելով՝ այնպէս ինչպէս Շահնազար և Լեւոն Է. Ֆ. Նայինի մէջ պատմած էին, կը շարունակէ խօսքը հետեւեալ կերպով):

Վկայներէն Մարկոս «աղա» և քեռորդին Յակոբ Է. Ֆ. գանդատողներուն շատ մօտ բաւրեկամ, գրեթէ ազգականի պէս են: Ետմէր Է. Ֆ. վերջէն պատրաստուած է իւր վկայ. Մարկոս իրենց ծառան է. հետեւաբար ստանց վկայութիւնն ընդունելի չէ: Գալով իրենց վկայութեանց, վկայները դէպքը իրարմէ տարբեր կերպով պատմած են. ոմանք Արթինին տունէն ներս մտնելը յայտնած, այլք չը տեսնեք ըսած են. Մարկոս «աղա» նախնական հարցաքննութեան ժամանակ ըսած էր թէ, տունն մտնելու ժամանակ իրենց հետ խօսակցած էին, հոս հակառակն ըսաւ: Ասանք հակառակութիւններ են: Նաեւ վկայք չեն բեր թէ Լեւոն Է. Ֆ. Նայինի Սաչէրեան Յովհաննէս Է. Ֆ. Նայինի վարկաւ, միայն մէկը ըսաւ թէ «Լեւոն Է. Ֆ. Նայինի ձեռքովը վարկաւ, թեւը բռնեցի», բայց սակայն՝ ձեռք վերուցած ըլլալով միայն կը հասկցուի, վարկած ըլլալը չը հասկցուի: Բժշկին տեղեկագրոյն մէջ ըսուած է թէ ձմեռեցողի գործը վերքեր բացուել

են. այս ալ կ'ապացուցանէ թէ ձեռք փոխանորդեալիս կողմանէ տեղի ունեցած չէ: Տրուած վկայութիւններէն հասկցուած է նաեւ թէ կոխը Սաչէրեան Յովհ. և Շահնազար Յովհ. Է. Ֆ. Նայինիներուն միջեւ սկսած է, թէ կառապանը ճամբան չը գիտնալուն համար կառքը հեռուն կեցուցած է, և այլն: «Անծանօթ» ըսուած Արթին անուն անձն ալ անմաս մարդ մ'ըլլալով, գլխերային ճամբորդութեան համար միայն զինքը իրենց հետ առած էին: Իսկ այցելոտունին մէջ գրուած «կը մտածեմ» բառն պարզապէս դատարան պիտի գլխիմ կը նշանակէ: Եթէ Լեւոն Է. Ֆ. Սաչէրեան Յովհ. Է. Ֆ. Նայինի ձեռքովը միտք ունենար, ցորեկը կը ձեռէր կը վերջապէս՝ փոխանակ այդ տոմսակը գրելու: Հետեւաբար Լեւոն Է. Ֆ. Նայինի անպարտ վճռուիլը կը խնդրեմ:

Ս. ԹՈՐՈՍ Է. Ֆ. — Բնդ. Գ. Դատարանը՝ Տօք. Բէնիամին պէյ Շահնազարի և իւր կնոջ միջեւ տիրող դժուարութիւնը յառաջ բերելով, ուղեց սակեց ծանրացուցիչ պարագայներ հետեւեցնել: Նոյնպէս վկայներէն Յակոբ Է. Ֆ. Նայինի համար բաւ թէ՛ Շահնազար Է. Ֆ. Նայինի աշակերտն ըլլալով, բնականաբար յարգանք կը պարտի անոր և սուտ վկայութիւն ըրած չը կրնար ըլլալ: Այս պարագային մէջ ինքը կը գտնուի, վասն զի Սաչէրեան Նազարէթ Է. Ֆ. իւր ուսուցիչն ըլլալով, բնականաբար յարգանք պարտի անոր, և այս պատճառաւ է որ այսքան նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ այս գործին մէջ և կ'աշխատի կարգ մը ապացոյցներ յառաջ բերել, մինչդեռ խնդիրը բան մը չէ, պարզ գանակոծութեան դատ մ'է: Արդարեւ, Շահնազար Է. Ֆ. տուն և կնոջ միջեւ դժուարութիւնը բառնալու մտքը այս գործին մէջ մտած է՝ իրեն խմբագիր և իրեն վաստաբան պարտաւոր դալով զինքը գործաւորները հաշտեցնելու:

(Ս. Թորոս Է. Ֆ. յետոյ թէ՛ ցորեկուան և թէ՛ գլխերուան դէպքերը պատմեց Մինչեւեւ Է. Ֆ. Նայինի պատմած կերպով, աւելցնելով միայն թէ՛ կր Նազարէթ Է. Ֆ. կը մերժէ տղան յանձնել, Շահնազար Է. Ֆ. «գուն օրէնագէտ ես, գիտես որ քեզի պատասխանատուութիւն մը չը դար» կ'ըսէ. երբ Նազարէթ Է. Ֆ. դարձեալ կը մերժէ, Շահնազար Է. Ֆ. «Երեք չորս փարա վաստակելու համար է որ այս տղան պահեմ ես, ըրածդ գձուճ բան է» կ'ըսէ, «էտէպով» չէ ըսած: Նազարէթ Է. Ֆ. այն տանն բարկանալով, «տոտիկան կանչեցէք» կը պուայ: Շահնազար Է. Ֆ. ալ իւր ընկերներով կառքը կը մտնէ ու կը վերադառնայ: — Ս. Թորոս Է. Ֆ. այնուհետեւ իւր խօսքը կը շարունակէ հետեւեալ կերպով):

Վկայներէն Մարկոս Է. Ֆ. թէ Է. ըսած է թէ Շահնազար Յովհ. Է. Ֆ. դաւադանով և ոտքով Սաչէրեան Յովհաննէս Է. Ֆ. Նայինի վարկաւ, բայց թէ՛ հարուածները մարմնոյն ո'ր կողմին պատահեցան, պայս չէ կրցած որոշել. պէտք է որ գանդատը, վկայութիւնը և բժշկին տեղեկագիրը իրարու համաձայն գան, մինչդեռ այդ համաձայնութիւնը չկայ. հետեւաբար այս վկայութիւն արժէք չունի: Վկայներէն Յակոբ Է. Ֆ. ըսած էր թէ Յովհ. Է. Ֆ. Սաչէրեան ձեռքով Մարկոս Է. Ֆ. Նայինի խօսքին նայելով՝ բազմոցին վրայ ինկած է եղեր, և գանդատողին մէջ ալ՝ քարերուն վրայ ձեռեցողն ըսուած է. այս հակառակութիւնը ևս վկայութեանց արժէքը կ'ոչնչացնեն: Իսկ Տիկին Չարուհի վկայութիւնը՝ իւր աճուանոյն, Սաչէրեան Նազարէթ Է. Ֆ. Նայինի, աղեցու-

թեան ներքեւ տրուած ըլլալով, անոր ևս արժէքը գնահատել զատարանին կը թողու՛մ: Ըսուեցաւ թէ Շահնազար էֆ. Յովհ. էֆ. Խաչէրեանի մասը խածեր ու վերադարձը Երեւանէն հաւանական է որ Յովհ. էֆ. Խաչէրեան կառքին վերադարձը արգելելու ուղած ժամանակ վերադարձ ըլլայ մասը, և կամ ինքը խածած ըլլալու է զայն. շատ բարկացող ըլլալով, աղէկ որ դանակով ինքզինքն ալ չէ վերադարձ: Շահնազար էֆէնտիի գաւազանին տանը մէջ մնացած ըլլալն ալ ապացոյց է որ Շահնազար էֆ. դանակածութեան և վերադարձու գործերուն մասնակից եղած չէ: Յանցանքը կանխամտածութեամբ գործուելու մասին ալ փաստ չկայ: Հետեւաբար Շահնազար էֆ. չէ ծեծած, և եթէ ծեծած իսկ ըլլայ, իրաց փեմակը նկատողութեան առնելով՝ «թեթեւ պատիժ տրուելը» կամ բողոքովին անպարտ վճռուելը կը խնդրեմ:

ՇԱՀՆԱԶԱՐ էֆ. (զայրազին շեշտելով). — Ընդհանուր դատախազին անցեալ նախնի բնութեան խնդիրներ խառնեց, եղբորս հետ գժտած և իւր ամուսինէն բաժնուելուն պատճառ ըլլալ տկարկող խօսքեր բրաւ. ասանք դատին հետ վերաբերութիւն ունեցող խնդիրներ չըլլալով, չը կրցայ հասկնալ թէ ո՞րոյմէ լսած է այդ պարագայները և այդ խնդիրները խառնելուն մէջ ի՞նչ նպատակ ունի:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԱՏԱԽԱԶ. — Տէր նախագահ, ասանք պատշաճութեան սահմանէն դուրս կ'ենեն ու չափը կ'անցունեն կոր. չը համարուելէք բան մը չը կայ այստեղ. Շահնազար էֆ. առաջին նախնի մէջ ինք յայտնեց արդէն իւր և եղբորը միջեւ գժտութեան մը գոյութիւնը. ասիէ զատ թէ՛ ներկայ դատին բնթացքին մէջ եղբորը Տօք. Բէնիամին պէյին նկատմամբ գործածուած նախատարան և անվայել լեզուէն, թէ՛ դէպքին յաջորդ օրը Շահնազար էֆէնտիի առ իւր եղբայրն դրած նամակին մէջ գործածած լեզուէն և թէ՛ եղբորը կողմանէ այդ նամակին՝ իւր փաստ ծառայելու համար՝ զանգատողներուն ձեռամբ դատարանին յանձնուելէն և այլ պարագայներէ չը հասկցող մնաց տակաւին թէ՛ երկու եղբայրը միջեւ ի՞նչ աստիճան սաստիկ ատելութիւն կը տիրէ: Եւ յետոյ, ևս չէի ըսած թէ, Շահնազար էֆ. պատճառ եղած է եղբորը՝ իւր կնոջմէն բաժնուելուն. ի՞նչ պատճառաւ Շահնազար էֆ. իմ խօսքս այդպէս հասկցած է: Ես ըսած էի թէ, իրարմէ բաժնուած և իրարու նկատմամբ բուռն ատելութիւն սնուցանող երկու ամուսիններէն միոյն օգնութիւն և ծառայութիւն մատուցանել՝ բնականաբար կը նշանակէ միւսին թշնամութիւն ընել ու փաստ հասցնել, մանաւանդ երբ Շահնազար էֆէնտիի և իւր եղբոր միջեւ սաստիկ հակառակութիւն կայ, սղան եղբորմէն ասնել և անոր օտար եղող կնոջ տալ՝ մարդ կոթեան պայմաններուն հակառակ է ըսած և աւելցուցած էի թէ, գործողը գործին մը պատճառները փնտաւ և խնդրոյն մոթ մնացած կողմերը կարելի եղածին չափ լուստարելու աշխատել ընդհ. դատախազներուն պարտաւարութիւնն է. ի՞նչ օգուտ որ յաճախ գործողին գործը հասկցուելով հանդերձ, գործին սկզբնական շարժառիթն՝ առնապարտանքներ, ինչպէս և գործողին նպատակը և այլ նպատակը թեթաղող բուն պատճառն ալ անձանթ իր մնայ: Իմ խօսքերս ասանք էին. հետեւաբար Շահնազար էֆէնտիի և իւր փաստարանին կողմանէ ըստած խօսքերը կը մերժեմ:

ՇԱՀՆԱԶԱՐ էֆ. (ցատկաւ և զայրոյթով). —

— Եղբայրս տանը մէջ տղան նայելու համար քոյր և սպասուոր ունենալով հանդերձ, սղան՝ բնութեանն որ և է յարաբերութիւն չունեցող տուն մը յանձնելը իրեն բոլորովին անխելք ըլլալը չը հաստատեմ: Խաչէրեան Յովհ. էֆէնտիի կը վայելէ որ Տիկին Եղիշէի հետ այնպէս նախատանօք վարուէր. ի՞նչու համար ընդհ. դատախազը Խաչէրեաններուն «էտէպօսիդներ, ձեր բրածը չը վայելէր» չըսէր կոր:

(Այս միջոցին ունեղորաց մէջ շնկոց մը լսուեցաւ. այս խօսքին դէմ բողոքող շեշտով մը, և Սարաճ Թորոս էֆ. Շահնազար էֆէնտիին քղանցքէն քաշեց:)

ԸՆԴՀ. ԳԱՏԱԽԱԶ. — Այլ չափը կ'անցունէ կոր. դատարանը չը կրնար հանդուրժել այս բնթացքին:

ՆԱԽԱԳԱՀ. ձեռները պարզեց և այնպիսի կերպով մը Շահնազար էֆէնտիի երեսը նայեցաւ, որով բոկ կ'ուզէր թէ ըսած խօսք վայելց:

ՇԱՀՆԱԶԱՐ էֆ. «Բարկացած միջոցիս բերնէս փախաւ, ևս կ'առնեմ խօսքս, ևս կ'առնեմ» բռաւ և նստաւ:

Գ. ՁՈՀՐԱՊ էֆ. — Ընդհ. դատախազին կողմանէ յանուն հանրային իրաւանց բացուած դատը և յառաջ բերուած աղացոյցները...

ՄԻՆԷՃԵԱՆ էֆ. (ընդմիջելով). — Ձօհրապ էֆ. իրաւունք չունի ընդհ. դատախազին դերն ստանձնելով՝ դատը վերադարձնելու:

Գ. ՁՈՀՐԱՊ էֆ. — Պատժական դատարաններուն մէջ, երբ, ամբաստանեալք իրենք զիրենք արդարացելու համար խօսած են արդէն, գանգատող կողմը՝ ընդհ. դատախազներուն նման՝ իրաւունք ունին վերադարձնելու և ամբաստանեալներուն ըսածները հերքելու և արդարութիւնն ի վեր հանելու համար նորանոր աղացոյցներ մէջ բերելու. մեր այս իրաւունքն ի գործ դրած ժամանակին՝ միւս կողմէն ընդմիջումներ և յարձակումներ տեղի կ'ունենան կոր. իրաւունք չունին մեր խօսելու ապաստութիւնը կապտելու. կը խնդրեմ որ իրենց այս բնթացքն արգելուի:

ՄԻՆԷՃԵԱՆ էֆ. (զարծեալ ընդմիջելով). — Այլ չեն կրնար խօսիլ. կը խնդրեմ որ դատարանն իւր որոշումը տայ այս մասին:

Ս. ԹՈՐՈՍ էֆ. — Ընդհ. դատախազին անպարտութեան վճիռ պահանջած գործի մը համար՝ զանգատող կողմն այլ ևս խօսք ընելու իրաւունք չունի:

ՆԱԽԱԳԱՀ (առ Գ. էֆ. Ձօհրապ). — Ժամանակն ուշ է, համառօտ խօսեցէք:

Գ. ՁՈՀՐԱՊ էֆ. — Միւս կողմի փաստարանները և Շահնազար էֆ. ժամկետով խօսելու ապաստութիւնը վայելեցին և կարգ մը պատուոյ դպչելիք խօսքեր ալ ըրին. իրենց խօսքերը հերքել մեր իրաւունքն ըլլալով հանդերձ, ի՞նչ է պատճառը որ մեր խօսքն արգելի կ'ուզեն: Տօք. Բէնիամին պէյ՝ շնորհիւ վեհ. Սուլթանին՝ ասորիներով Բժշկ. վարժարանին դատախազեանց հետեւած, բժշկական վիշակաւոր արժանացած, բազում տարիներ դատաւները պաշտօններ վարած, և իւր արժանեօք ու մատուցած ծառայութեամբ զայնազամութեան աստիճանին արժանացած է, հիմա ալ կայսերական Սէլիմի գործառնին բժշկի պաշտօնը կը վարէ. այնպիսի պատուաւոր անձի մը նկատմամբ, որ դատին մասնակից ալ չէ, նախատանօք խօսիլը, նոյնպէս դատին մասնակից չը գիտուող և Տօքթորին կ'ընէր եղող Տիկին Զարուհիի մասին դո-

վատներ չուղեւ և մինչեւ երկինք բարձրացնելը՝ պատշաճութեան և բարոյականութեան հակառակ է, և դատարանական օրինաց ալ անյարմար: Այս պարագայք՝ Լեւոն էֆէնտիին և իւր փոխանորդին վիճակը կը յայտնեն և իրենց արդարացումը աւագի վրայ հիմնուած ըլլալը կը հաստատեն:

(Այս միջոցին Ս. Թորոս, Մինէճեան և Շահնազար էֆէնտիք միաբերան «այս մասին որոշում տրուի» կը պոռային. Ձօհրապ էֆ. թէ և իւր խօսքը կը շարունակէր, բայց ամենքն ի միասին խօսելու վրայ ըլլալով, ի՞նչ խօսուելը կարելի չեղաւ հասկնալ:)

ԳԱՏԱԽԱԶ. յետ խորհրդակցութեան, նկատելով որ հանրային իրաւանց դատարան մէջ արդարութիւնն ի վեր հանելու համար՝ անձնական դատախազները պարտին օգնել ընդհանուր դատախազներուն, յայտարարեց թէ, անձնական դատախազներուն փոխանորդք՝ ընդհանուր դատախազին յառաջ բերած փաստերէն դուրս եթէ ուրիշ փաստեր ունին, կրնան յայտնել զայնա, կը բռնէ որ կրկնութիւններ տեղի չունենան:

Գ. ՁՈՀՐԱՊ էֆ. — Այս դատն սպացուցանելու համար յառաջ բերուած փաստերուն դէմ եղած առարկութեանց պատասխան պիտի տամ. որովհետեւ անձին պաշտպանութեան նման՝ բուն դատն ալ նուիրական է. մեր կողմանէ յառաջ բերուած, ընդհանուր դատախազին կողմանէ ընդդրուած և իրենց կողմանէ հերքելու աշխատուած խնդրոց նորանոր պարագայները երեսան երես, որոց մասին պիտի խօսիմ...:

Ս. ԹՈՐՈՍ էֆ. (զարծեալ ընդմիջելով). — Դատարանին որոշման համաձայն, անձնական իրաւունքը հաստատելու համար եթէ ուրիշ փաստեր ունի, թող յառաջ բերէ. հանրային իրաւանց դատին դէմ մեր բրած առարկութեանց պատասխանելու իրաւունք չունի. այդ իրաւունքն ընդհ. դատախազին կը պատկանի:

ՁՈՀՐԱՊ էֆ. — Թորոս էֆ. զիս ընդմիջելու և խօսքերս իրեն ուղած չըմանակին մէջ սահմանափակելու իրաւունք չունի. մինչեւ ե՞րբ թոյլատուութիւն պիտի ըլլայ իրենց այս բնթացքին: — Իրենց հետ Պոյաճը գիւղ գնացող անձանթ անձին համար Ս. նախնի մէջ ըսած էին թէ Բերայէն ի Պոյաճը գիւղ գիւղեալին ճամբորդութեան ժամանակ՝ իրենք զիրենք պատահական փոխանորդութիւն դէմ պաշտպանելու համար՝ իրենց հետ տուած էին գնա, իսկ Բ. նախնի մէջ ըսին թէ, այդ անձ մարդ ծեծելու և վերադարձը կարող մէկը չէ...:

(Այս միջոցին Թորոս և Մինէճեան էֆէնտիք ոտքի ելնելով, իրենք ալ մի և նոյն ժամանակ խօսիլ սկսան, այնպէս որ երեք փաստարանաց միահամուռ խօսակցութիւնն կարելի չեղաւ բան մը հասկնալ: Այն ատեն, ՁՈՀՐԱՊ էֆէնտի, «քանի որ մեր հակառակորդ կողմը զիս չը խօսեցնէի ուխտած է և դատարանն ալ անոնց թոյլատուութիւն կ'ընէ, ևս այլ ևս անկարող եմ իմ փոխանորդեալներու իրաւունքը պաշտպանելու, այս յայտարարութիւնս թո՛ղ արձանագրուի» բռաւ և նստաւ:)

ԹԸՆԿԻՐ ՍԻՄՈՆ էֆ. — Տէր նախագահ, միւս կողմի փաստարանք, երկու ժամ խօսեցան, ևս դեռ բէրանա չը բացի. թոյլ տուէր որ երկու խօսք ալ ևս ընեմ:

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Շատ կարճ խօսելու էք, որովհետեւ ժամանակ չկայ:

Թ. ՍԻՄՈՆ էֆ. — Կը պնդեն որ մենք խօսելու իրաւունք չունինք, դատարանը որո-

չենք որ տափաւին չը ներկայացուած փաստեր ելի՜ք ունինք, յայտնենք. մենք ալ պիտի յայտնենք. մեր յայտնելիք նորանոր փաստերէն գատ՝ ուրիշ վկայներ ներկայացունելու իրաւունքն ալ ունինք։ Շտա՛հազար էֆ. ուրացաւ իւր արտասանած «էտէպօլիզ» բառը. բայց այդ հայհոյութիւնը դատարանին մէջ ալ բռաւ։ Ամբաստանեալք մինչեւ իսկ համարձակեցան զրպարտութիւններ յօրինելու. որպէս թէ Խաչերեան Յովհ. էֆ. հասանականաբար ինքզինքը վիրաւորած կամ կառապանէն վիրաւորւած ըլլայ։ Վկայից անուանքն ալ նախատական ձեւերով յիշուեցան։ Մարկոս էֆ. կառավարական կարեւոր պաշտօններու մէջ գտնուած, և՛ շնորհիւ Վեհ. Սուրբ անին՝ իւր մատուցած բարւոք ծառայութիւնները զնտահատուելով, «միւթ էմպօլիզ»ի ատտիճանին արժանացած, և մարդու գէշութիւն չընող, գձուծ բաներու չը պիճանող պատուաւոր անձ մը լինելն ամենուն ծանօթ է, մանաւանդ աշխարհի ամէն կոյմը զրուած Հոյոյ մէջ գիտուն և առաքինի մարդու մը համբաւը կը վայելէ՝ շնորհիւ իւր կարգ մերկայախրութեանց. ամբաստանեալք համարձակեցան այդպիսի անձ մ'անարգել՝ այժմ ձրապաններուն և կառապաններուն յատուկ «արա» տխուր տալով անոր. այս ալ քաւ չը համարելով՝ մինչեւ իսկ իրեն գձուծ գէր մը վերադրելու շարի յառաջ գացին, ապրուստի միջոցէ զուրկ և խաթեր համար վկայուլ ցոյց տալով զինք։

(ՄԻՆԵՃԵՆԷ ԷՖ. Բնդ միջերով, քմիծաղով մը «ստորիման աւենալով չիլի դիտեր, այսուհետեւ Մարկոս ԷՖ. Կ'ըսեմ» ըսաւ և հեզանական եզանակաւ մը երկցաւ «Իզգէթ լու Մարկոս ԷՖ., Իզգէթ չու Մարկոս ԷՖիչնով, Իզգէթ լու Մարկոս ԷՖիչնով») քացազանչեց : Շահանազար ԷՖ. և ա խօսքի խառնուելով, աւելցուց, «Մարկոս ԷՖ. 12 սաղկէ ի վեր Հայոց ազգին մէջ անօթի ծարաւ կը սղարաի և խաշերան ԷՖիչնովի շորհքիւր կը վայելէ կար» : Ունկնդիրք իրենց դժգոհաթմխնն արտայայտեցին՝ մխարեառն չը՛չ չը՛չ չը՛չ մը արձակելով :

Թ. ՍԻՄՈՆ ԼՔ. (խօսքը շարունակելով) — Մինչևեան և Շահնազար ԼՔչնալք իրենց հեղնական և անարդական խօսքերը առկա-
ւին կը շարունակեն կոր, իրենց այս ընթաց-
քին համար չեն ցանկ լինանալիր կոր: Վկայ-
ներուն յայտարարութիւննայ մէջ հակառու-
թիւն չը կայ. «մեացնելու աստիճան կը ծե-
ծէին կոր» բռնիին կը բաւէ. վկայք նախա-
կան քննութիւնն ժամանակ էրնան ուրիշ բան
բաժն րլլալ, բայց պատարանին մէջ իրենց
ստամբ վկայութիւննայ վրայ կը հիմնուի վճիռը
վստան զի հոս երդմամբ բաժն են իրենց յայ-
տարարութիւնները, մինչդեռ նախնական
քննութիւնն ժամանակ երկուս մը չը կայ. սպա-
սուհի Մարկոսի մասին իրենց բաժն աստրկու-
թիւնն ալ արժէք չունի, մանաւանդ որ սպա-
սուորներու վկայութիւնները արտօմական
խնդիրներու մէջ իսկ ընդունելի են: Պէտքը
ցարեկը այցեամբսով սկսելով, գիշերը վերջնա-
ցած է ծեծով և վիրաւորմով...

ՇՈՒՀԱՆՁԱՐ, ՍԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՆԷՃԵԱՆ Է-
ֆէնտիք երեքն ի միասին ոտքի կենելով և
ողողակները բառնալով, արգիլեցին Թրնկեր
Սիմոն Էֆէնտիի խօսքը : Նախադաճը դատին
առարտած ըլլողը յայտարարելով՝ վերջ տուաւ
անկարգութեան, և դատարարը քաշուեցան
խորհրդակցութեան սենեակը : Այս միջոյն
ունկնդ իրենէն մաս մը դատարանին մէջ մնա-
ցած, մաս մ'ալ դուրսի սրահը ելած էին :
«Արեւ երբ» լրադրոյ խմբադրասկա Քէչեան

Բյուզանդ. Էփէնտի՝ Մարկոս Էփենտիի նկատմամբ ըրած նախատինքին անվայել ըլլալն երբ հրապարակաւ Շահնազար Էփէնտիի երեսն ի վեր ըսաւ, այս վերջինը՝ զայրացած՝ «հէլլէթ կ'ըսեմ, իրեն ինչ եկեր վկայութիւն կուտայ կոր» պատասխանեց, երկու խմբադիրներուն մէջ վէճ բացուելով և շուտով սաստիանալով, քիչ մնաց որ դատէն զսա՝ կուոյ մ'ալ հանդիսատես լինէին ունկնդիրք, եթէ՛ բնդհանուր գատախաղը չը փութար ոտականաց միջոցաւ վէճը արգիլել:

Իբր քառորդ ժամ յետոյ, դատաւորը
դատարան վերադարձան: Նախագահը, ինչ-
պէս «Ծաղիկ»-ի 32րդ թիւով արդէն հրատա-
րակեցինք, յայտարարելով թէ՛ զանակոծու-
թիւնն ու հայհոյութիւնը ծանրացուցիչ պա-
րագայներով հանդերձ ապացուցուած, բայց
միայն յանցանքին կանխամտածութեամբ
դործուած լինելը չէ հաստատուած, Պատժա-
կան Օրինաց 179րդ յօդուածին Ա. մասին
տրամադրութեան համաձայն, Շահնադար էֆ.
5 ոսկեայ տուգանքի, Լիւոն էֆ. 3 ոսկեայ
տուգանքի, և երկուքն ի միասին դատաւան-
ձախըրրոյ վճարելու դատապարտուած են:

Շահնապար Էփ. չառ դո՛ւ եղաւ այս դա-
տապարտութիւնէն եւ օրախօսութեամբ մեկնե-
ցաւ Պատմական պաշտօնատունէն, պարզե-
նեւ չառյալով զինքը շնորհաւորելու փութա-
ցոյց զառարանին տպատուորներուն :

Խնչպէս մեր ընթերցողք զիտեն, «Հայ-
բենիք» դատարանին առնադրութեան միայն
մէկ մասը խնդադիւրեալ հրատարակելէ յե-
տոյ, խորհրդածութիւն մ'էս աւելցուցած
էր, որու մասին մեր զխառութիւնն ըրինք
«Ծագիկ»ի ՅՅրդ. թուով: Այնուհետեւ «Հայ-
բենիք» իւր փաստաբանին բերեալ մեզ զէս
զայլոյթ յայտնեց և մեր ընթացքն անուանե-
«Լրումն չարամտութեան», որով պարտաւորե-
զմեզ վերջին երկու նիստերուն մանրամասն
առնադրութիւնն ևս հրատարակելու, զո-
ւոյնոր կ'աւարտեմք:

Այս գառին ունիդիր ևզող փառաբան
 Գորաննօր իրարու կը հարցնէին թէ ո՞րիկ
 յառաջ կու գայ Շահնապար: Եթէ նովի այս առ
 տիճան համարձակութիւնը. նոյնպէս կը հա
 լատակն թէ երբեք գառի մը մէջ ամբաստա
 նեկոյ կողմանէ այսպիսի անպառաջ և ան
 գացել կերպով գառաւապութիւն չէին լսա
 իրենք:

«Մարդիկ»ի և «Հայրենիք»ի հրատարակությանն հետևելով, ընթերցողը տեսան թիվ, «Հայրենիք»ի Տնօրեն-Խմբագիր Յովհ. Լ. Վ. Շահնազար, որ խոր մանկավարժնեմն ի վեր երկրագոյնի հզօրօր հայրական բարիքներն ու խոր նախնայր փայլած է և այս օրտան զիրքանոր զբաղման և բարոյական զոհողութեանց կը պարտի, տարիէ մը ի վեր անհաշտ թշնամի է այդպիսի հզօր մը :

Եզրօրն ու կնոջը միջև զժառութիւնն տանհամաճայտութիւնը ծայր տաթիճանն սատականալով, վերջի վերջոյ կը բաժնուին իրարմէ և այս սրտաճառաւ տղան հօրը քով կը մնայ Յովհ. Էֆ. Շահնապար՝ իւր և նոյն կնոջ թրշնամուայն (այսինքն Եզրօրը) աւանդ թողած տեղէն տղան տանելով, Եզրօրը թշնամուայն (այսինքն կնոջը) յանձնելու և անոր եղած աշարղանաց վրէժը լուծելու նպատակաւ՝ կնոջ Եզրօրն և անծանօթի մը հետ զիշխանչ կառքով Պոյաճի-զիւզ կ'երթայ. թէ և տղան տանելու նպատակին չը հասնիր, բայց Յովհ.

Է.Ֆ. Խաչէրեանը 10 օր հիւանդացնելու աստիճան քանակոծելով, վրէժը կը լուծէ և նազարէթ Է.Ֆ. Խաչէրեանի ալ նախատական խօսքեր կ'ուզէ :

Ծահնագար էֆ. կը պնդէ թէ, տղան
առնելու նպատակաւ գլխըրանց Պոյաձը-գիւղ
երթալուն նպատակը՝ լնո՞ղը հաճոյք պատճա-
ռել և կիրքը դոհացնելով նմա օգնել և եզ-
բօրը վայրոյթը ոտտոկացնելով անոր վիասել
չէր, այլ պարզապէս հաշտութիւն գոյացնել
էր անոնց միջև։ Այս բացատրութիւն կրտիր
մարելու համար վրան ձէթ լեցնելու կը նմանի՝
վասնզի տանէն անխելք մարդը կարող է բո-
ւոնել թէ, այսպիսի գործ մը կը ծառայէ ո՞չ
թէ հաշտութիւն գոյացնելու, այլ թշնամո-
թիւնն առաւել ևս սաստկացնելու։

Շահնապար Էֆէնտի' իւր օրէնագէտ' բնա-
տարաւոյն չունէր թէ քանի մ'ամսոյ բնա-
տարիութիւն էր իւր յանցանաց պատիժը . ա-
սոր համար էր որ դատարանին որոշումը իրեն
համար անպարտութիւն նկատեց և անչա'վա
ուրախացաւ : Եւ այս վճռէն քաջակերպ
զինքն ամբաստանողները իւր թերթիին մէ-
ծադրել սկսաւ , այս խմատ խօսքեր բնելով
«Ինչ կրցիք բնել , սա չէ՞ եզեր ձեր ջանքե-
րուն արդիւնքը , հարկաւ այնքան ապտա-
քանի մը ոսկի կ'արժէր , և այլն» : Երեկ Շահ-
նապար Էֆէնտի' սոյն սողերը զրոտ մեջոյն
իւր բուն կիրքը յազեցուցած լինելուն
այսպիսի թերթն պատիժ մը կրելուն համար
զգացած ուրախութենէն և յուզումէն , ժա-
մանակ չէ ունեցած մտածելու թէ , այս դա-
տը վերաքննութեան ենթակայ է և տուքան-
քին փոխարէն բանտարկութեան վճառելն
հաւանական . ինչպէս որ բնդհանուր դատա-
խօսքը՝ գործուած յանցանաց և սրտած պատ-
ժոյն մէջ արդարութեան անհամեմատութիւ-
ն տեսնելով , վերաքննութեան զիտեմ է , որ
պէս զի յանցանաց ծանրութեան համեմատա-
լիեամբ անօրինուի պատիժը : Տեզր չէ՞ յիշե-
ցրնիլ Շահնապար Էֆէնտի'ն՝ ժողովրդակա-
տեամբ որ կ'ըսէ «Կէր տէ գոհացիր» :

Ամէն պարագայի մէջ, ճաշնապարհէն
զինքն տմբատանողները ծաղրելէ առաջ
պէտք էր զխնայ թէ, պատժական դատա-
ւարարութիւն մը, առգանք լինի կամ՝ բան-
տարկութիւն, պատժական դատապարտու-
թիւն է միշտ: Պատժոյն տեսակը՝ դատապար-
տութեան հանդամանքը չը փոխեր:

ՓՈՂԱՑԱԻ

Փարպետին պատճառն է բերնի ետե-
կողմի շնչախողին ու շնչերակին տաքութիւնը
Հիւանդը կը գանգատի որ կոկորդը տառա-
կը ցաւի, բան մը չկրնար կրնել, դժուարա-
շունչ կ'անել ու կարծէ թէ պիտի խեղդուի

Եթէ՛ բոլորեքումը չլինեմանայ, կոկորդի
նեւրի կողմը կը բժժի, կ'ուռի, և անգամ ու
որ սկսի թարախ կապել՝ թէ ոչ ինքնիրեն
չծախի, մէկ կողմը ծակելով թարախը եր
վազցուի, քիչ ատենէն հիւանդութիւնը կ'ան
հետի: Ընդհակառակն թէ ոչ թարախը չկա
րենայ վազել, բոլորեքումը կը տարածուի
ծակերը կը գոցուին ու հիւանդը կրնայ խեղ
ղուիլ: Այսպիսի բոլորեքման պատճառներն և
չափէ զուրս պազ օգտանելը, տաքցած ա
տեն սառով բնականներ խտկը, կոկորդին մ
օտար բան մը խրկը, աստիկ պօռալը, եր
գելը ու երկայն տառն բարձրաձայն կազ
մալը: Այս կոկորդի բոլորեքումը կրնայ կուրծ
քի հիւանդութեան ալ գարնել:

Այս հիւանդութիւնը շատ կ'ուսեման դիւ-
րագրութիւն մարդիկ, փոփոխական եղանակներ-
բու մէջ և այնպիսի երկիրներ ուր օդը յաճ-
կարձ մէկ մը տաք, մէկ մը չոր ու խոնաւ
կ'ընէ. նոյնպէս ձմեռ ատեն ու լեռներու
ծայրերը, ուր օր շարունակ պապ օդ կը զարնէ
կոկորդին, խնչպէս նաեւ ցած ու խոնաւ տե-
ղերը:

Թէ որ փողացաւ սաստիկ չէ, զինիւ՝ ու
որ և իցէ գրգռող բնականութիւնը պէտք է զգու-
շանալ, անոնց տեղ կ'աղցընող ու թանձր
բնականութիւնը խոնաւ է, անով կ'անցնի: Ձէ՛,
թէ որ սկսի մանրանալ, պէտք է պահեցու-
ղութիւն ընել ու արիւն ատեն: Շատ անգամ
ընդհանուր արիւն ատեն մը չբաւէր. հարկ
է նոյն տեղէն անել. ուստի այն ատեն
պէտք է տանք հինգ կամ քսան սպորտիկ կայք-
ներ վրին վարի կողմը անրակին վրայ ու կուրծ-
քին վերի կողմ: Տղտուկները լցնալուն պէս,
պէտք է ծակերուն վրայ թեթեւ, գաղջ ու
կակցեցնող սպորտիկ (լաթ) դնել, որ չարա-
ւոր տաքութեամբ արեան վազը կ'օգնէ
ու տաքութիւնը կ'անցնէ:

Թէ որ բորբոքումը կոկորդին նշանէ խոյ-
բերուն վրան է, թէ որ խոյբերը սկսի բշտիկ
և կամ այնչափ ուսին որ մինչեւ խեղդուելու
վախ տան, այն ատեն պէտք է վիրաբուժա-
կան գործողութեամբ տեղ մը ծակել, որպէս
զի թարախը վազէ, և կամ ուսած կտորները
կարելու է:

Ամենէն աւելի այսպիսի հիւանդութեանց
ատեն պէտք է որ մարդ մաքուր օդ ծծէ ու
սպաւանեալ օդէն վախճայ, որ կրնայ երբեմն
մինչեւ քաղցիկ կամ կերպաւ պատճառել:

ՓՈՂԱՅԱՆ ՏՂԱՅՈՑ. — Տղայոց փողացաւ
ստիկի հիւանդութիւն մ'է, և ասոր նշան-
ները շատ անգամ անյայտ կ'ըլլան: Սովորա-
բար հազարիս կամ սաստիկ հազէ մը ետք
կ'իմացուի: Տղան նեղութիւն կ'զգայ, երեւին
զայնը կը դեղնի և կամ կը կարմրի, սաստիկ
յոգնածի պէս կը պառկի, և քանի մը ժամ
հանդարտ քնանալէն ետք, խեղդուելու պէս
ըլլալով՝ յանկարծ կ'արթնայ: Ներսէն կու-
կորդը կը քերտի, կը ցաւի, չկրնար իւրա-
շունչ անել, աւած ատենն ալ սաստիկ խժա-
լու ձայներ կը հանէ:

Երբոր նեղութիւնը աւելի սաստիկանայ,
հազը կ'սկսի աւելի սուղ բռնել, ձայնը
սաստիկ ու խոստով կ'ըլլայ, և շնչառութիւնը
զժուարտ կ'ընէ:

Երբեմն հազը չոր կ'ըլլայ, երբեմն ալ հա-
զին հեռ մէկ տեղ սկսած էտ կուգայ և հիւ-
ւանդէն արիւն կ'երթայ: Այս նշանները մաս-
նաւոր կերպով հիւանդութեան սկիզբը կ'ե-
րեւան. բայց երբ հիւանդութիւնը վերջի սա-
տիճանի սաստիկութեան մէջ ըլլայ, այն ատեն
հիւանդը թաղանթի ձեւով կտորներ գուրս
կուտայ:

Շնչափողին և մեծ շնչերակին թաղանթ-
ները սաստիկ բորբոքած կ'ըլլան և խիստ
շատ պաղպամ գուրս կուտան, որ սաստիկ
տաքութեան մաշկի պէս կը թանձրանայ, ու
քիչ ատենէն շնչառութեան անցքը կը դոցէ,
և երբեմն անանկ սաստիկ՝ որ մինչեւ քիչ մը
օդ մտնելու տեղ ալ չմտայ:

Այս փողացաւ երբ չգարմանի, քսան
և չորս ժամուան մէջ կրնայ մահ պատճառել,
երբեմն մինչեւ տասն և մէկ ժամուան մէջ:

Բուսական չէ պաղպամը քակել ու պար-
պել, աւելի պէտք է այն նիւթը զոյացնողին
հետ կուտիլ որ է բորբոքումը, քանի որ այս
բորբոքումը կայ՝ խեղդուելու ալ միշտ վտանգ
կայ:

Ասկից դատ հիւանդին ուղեղն ալ սաստիկ
տաքացած կ'ըլլայ և արիւնը սաստիկութեամբ
դէպ ի հոն կը վազէ:

Երկու տարեկանէ մինչեւ եօթը տարեկան
տղայք աւելի ենթակայ են այս ստիկի հիւ-
ւանդութեան: Եւ այն ատեն աւելի ալ վախ-
նալու է, անոր համար որ այն հասակին մէջ
շնչառութեան անցքը խիստ նեղ ըլլալով, ա-
ւելի դիւրաւ կը լեցուի այն շինձու մաշկով ու
պաղպամով:

Երբ փողացաւ սաստիկանայ, քիչ յոյս կը
մնայ առողջութեան. անոր համար ամէն ջանք
ի գործ դնելու է առջեւն անելու: Շատ
հարկաւոր է սղայքը օդին յանկարծական փո-
փոխութիւններէն զգուշացնել, խոնաւ ու
ցուրտ օդին դուրս չհանել՝ երբ դեռ փա-
փուկ է կազմուածքին: Իսկ թէ որ գորաւոր
է, պզտիկաց զերեք պէտք է վարժեցնել
ամեն տեսակ օդի փոփոխմանց:

Տղայոց փողացաւ համաճարակ է: Երբ
առջի նշաններով կ'երեւին, պէտք է վրին
քանի մը սպորտիկ փախցնել, ու թանձր, թե-
թեւ և անուշ բնականութիւնը խմցնել:

Ն. Ա. Շ.

ՀՈՂԸ ԵՒ ՀՈՂԱԳՈՐԾԸ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀՐԱՆԱՆԳԻ ՆՈՅՆՈՐԵՐ ԱՄՍՈՅ

ԲԱՆՁԱՐԵՂԻՆԱՅ ՊԱՐՏԵՁ. — Կատարեալ
ուշադրութիւն պէտք է ընծայել կանկարնե-
րուն (էնկինար) և խաւարծիկներուն (բազիլոս).
մերթ ընդ մերթ ծածկեցէք զանոնք յարդով
կամ խոտով, որպէս զի ցրտի սաստիկութենէն
չը միտաւին, չը փտաւին: Իրարու միացնելով
կապեցէք կարտներու, արձուկներու և ե-
ղերդներու (բառիքի) ճիւղերն: Ամսոյ վեր-
ջերը ցանեցէք, յարմար տեղեր, ուրտն (պէ-
ղէլի) իւր զանազան տեսակներով. ասոնք
եթէ միշտ աշնան մէջ ցանուելով զարման ե-
ղանակին տեղափոխուին և նեղուկներու կապ-
ուին, շատ արդիւնաւոր կ'ըլլան: Եթէ նա-
խորդ ամսոյ մէջ ցանուած սրտներ կան,
խնամք տարէք պատապարելու զանոնք զօրա-
ւոր ցուրտերու դէմ, ծածկելով մշտապար
տունիկերու կամ ծառերու տերեւներով: Կրա-
խտն մոխիրն (քիւրճիլ քիւլ) ալ, — պայ-
մանաւ որ կրնն շատ քիչ համեմատութեամբ
տրուած ըլլայ, — կրնայ մի և նոյն արդիւնքը
տալ, եթէ սրտներու արմատանց չորքը ցան-
ուի: Յրտերու դէմ պատապարեցէք նաեւ —
համրի է ըսել թէ այսուհետեւ միշտ ցրտերու
դէմ պիտի կուտիք — կարտներն ու կապու-
ներն. և, եթէ օդերը ներքն, ժողովեցէք ա-
սոնց հասածներն: Ջերմանոցներու մէջ առէք
կանխաւ տնկուած եղերդներն (հինախաւ)*
ու բնականաւորներն (զարմախալի): Գետ-
նէն հանեցէք եթէ ստույթները կ'ուղա-
նան, տեղադրենք, բանջարներն սե. ու
կարմիր բոգիկերն: Փրցուցէք ծներեկներու
(գուշ գոմալ), թրթնջուկներու (զուզու
զուլալը) և սղրակոններու բարձրացած ճիւ-
ղերն: Բահով փորեցէք պարսպ մնացած դե-
տիները և սղր ցանեցէք: Ազրը՝ կոյտ կոյտ
ի պատրաստի տնեցէք միշտ՝ ցանելու համար
այն տեղերն, որք կը պատրաստուին դատար-
կանալ:

ԾԱՌԱՍՏԱՆՔ. — Իկեցէք յապաւել կուտ
ու նեղող պտուղ ծառերն, տանձենի, խնձո-

(*) Ասոնց տերեւներով ընտիր ազգան կը շինուի.
որ շատ ալ անպարտ է:

րենի, և այլն: Տնեցէք սալորի, նուշի և դեղձի
կուտերը: Արմատախիլ ըրէք այն ծառերն որք
այլ ևս բոլորովին անպիտանացած են: Նոյն-
բերէ վերջ տնկուող ծառերն ընդհանրապէս
արմատ չեն բռներ, ուստի հարկ է ներկայ
ամսոյ մէջ վերջացնել — ստանց այլ ևս ու-
շացնելու — այդ կարգի աշխատութիւններն:
Յարդով ծածկեցէք թզենու, ծիրանի և
դեղձենիի արմատներն. որովհետեւ այս ծա-
ռերն շատ ցուրտի, մանաւանդ սառնոյցի բնաւ
չեն դիմանար: Հաղարջներն (ֆրէնք իւզիւմը
սղաճը) յապաւելու համար օգտակար է բնա-
րեւ անձրեւոտ օր մը՝ լաւ է նաեւ քիչ մը
կրափոշի (քիւրճ թօղու) ցանել անոնց վրայ,
այդ աշխատութիւնն աւարտել վերջ: Եւ-
կենին պտուղ պարտիկին ամենէն փափա-
կազմ տունին է. ուստի պէտք է միւսներէն
աւելի խնամք տանիլ անոր. ուժով աղը լե-
ցուցէք արմատին չորքը և ծածկեցէք թեթե-
ւալիւ տնկերով. ամբողջ տունը ծածկեցէք նաեւ
մշտապար ծառերու ճիւղերով: Այս բոլոր
կանխադաշտութիւններն պէտք է ընել երբ
օդերն չափէն աւելի ցուրտ կամ եղևամտ են:

ԾԱՂԿԱՆՑ ՊԱՐՏԵՁ. — Անցեալ ամսոյ մէջ
զրած էի թէ՛ մինչեւ Հոկտեմբերի վերջը՝
զուրաբ պէտք է բնաւ ծաղկատունկ մը թո-
ղուլ. ներկայիս աւելորդ կը համարվի նոյնը
կրկնել. սա միայն կուգեմ յիշեցնել սակայն
որ այլ ևս խոհեմութիւն չէ օդերու դեղեց-
կութեան վտանգի ու սպաւել: Ջերմանոց-
ներու մէջ առէք զանոնք. արուստական
ջերմութեան համար չեմ բուր որովհետեւ
տափեալ տակաւին անձանթի է մեզմէ շատե-
րուն. հողագործ կամ ծաղկաւոր մը կրնայ,
քիչ զոհողութեամբ, պզտիկ ու պատուաբ-
եալ տեղ մը յատկացնել իւր ծաղկատնկոց
համար: Տունիկերը, յատկապէս տափներու
մէջ, չափաւոր բարեխառնութեան կը կարո-
տին. ձեզ կը մնայ ուրեմն պէտք եղած
խնամքը չը զանալ անոնց, եթէ կուզէք եր-
կար տունի վայելել զանոնք: Այն օդը որ գա-
նոնք կը խնամէ փոխեցէք մերթ ընդ մերթ
փոխեցէք զայն միայն այն ատեն երբ եղա-
նակը չոր է և հիւսիսի քամին (bise) չը փչէ:
Շարաթը, զանի անգամ մը, ժողովեցէք ծա-
ռերու թափթրիւմ տերեւներն. ձեր փափ-
կապով տունիկերու համար անոնցմէ աւելի
օգտակար, անոնցմէ աւելի ջերմ ծածկոց մը
չէք կրնար գտնել: Այդ անպիտան տերեւներն
ամէն ժիւ մշակի ձեռք կրնան օգտակար ըլ-
լալ, եթէ իրելու աղը, ցանուին տունիկերու
արմատանց չորքը: Չոր ծառերու արտադրած
մոխիրն ալ աղրի չափ, և թերեւս ալ աւելի
օգտակար է ծաղկանց պարտիկին. կրնաք
նաեւ զայն զործածել:

Փետտեցէք տարեկան ծաղկիներու այն
տունիկերն, որոց տերեւներու ժամանակն ան-
ցած է այլ ևս և չարնալու վրայ են: Թա-
ւուտք կազմեցէք միմիկանջի, հինգ թերթի
մանիշակի (հերձայի մէնէքէ), զատկածաղիկի
(փոսպալիա չիչէյի), զարնածաղիկի (primevère)
և Սիպերիական քարկտարուկի (saxifrage) որք
զարման մէջ կը ծաղկին: Հարեւանցի փորե-
ցէք պարտիկին պարսպ մնացած մասերը, պ-
պէս զի ազդուին օդոյ փոփոխութիւնն և
աւելի ուժամիտն:

Մ. Յ. ԱՋԱՒՈՐԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. ԼՅՄԻԱԾՆԱՅ ԳԷՆՐԵԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ մանկավարժութեան և կրօնագիտութեան դասերը ջնջուած էին սակեալ առաջ : Այժմ՝ Ս. Ս. Մանուկեանց ճեմարանը հրաւիրուած է վերադառնալ և վարելու մանկավարժութեան դասընթացը և վարելու Տեսչի օգնականի պաշտօնը : Սկսած է աւանդուիլ նաև կրօնագիտութիւնը :

— Ռոստոմաբեանի Կոմիտայի Պ. Զարուհեան տեղւոյն տղայնոց մէջ 1000 ռուբլի հանդանակելով, նուէր գրկեր է Ս. ԼՅՄԻԱԾՆԱՅ վանքին :

— Տ. Մեղրեանի Ս. Արքեպիս. Մարտտեանց անցեալ տարի Կոմիտայի Ս. Թարգմանչաց վանքին նուիրած էր մի թանկագին ծածկոց սկիհի, այս անգամ նուիրեր է նաև մի ձեռք եպիսկոպոսական զգեստ :

— Լրագիրը հրատարակեցին թէ, կրօն. ժողովի իւր վերջին նստին մէջ հաստատելով Ս. Պատրիարքին նախապէս տուած որոշումը, որոշեցին որ Տ. Արքեպիս. Մարտտեանց պատրաստուի երթալ Սոյ վանքն որտեղ միաբաններէն է : Խառն ժողովոյ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւնը կը հերքէ այս տեղեկութիւնը :

— Ստամբուլի առժամանակեայ քարուղի կարգեցաւ Ռոստոմաբեանի նստող Ս. Զմայեանի եպիս. Գիմնոսեան :

— «Արարատ»-ի խմբագիր կարդուած է վերադառնալ Տ. Արքեպիս. Գիմնոսեանի և Կոմիտայի անդամներին կողմէ կարգուած է Տ. Սահակ վարդ. Պաղտատարեան, որ սակեալ առաջ ալ նոյն պաշտօնը վարած է : Ս. ԼՅՄԻԱԾՆԱՅ վանքի ընդհ. կառավարիչ կարդուած է Տ. Նահապետ վարդ. Նահապետեան :

— Ս. ԼՅՄԻԱԾՆԱՅ տպարանին մէջ ի մօտոյ մօմընդ պիտի յանձնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի «Յաճախողապատում»ը, համեմատութեամբ և ծանօթութիւններով Պ. Արշակ Տէր-Միքէլեանի :

— Մեծ-Արմաշի Տէր-Մկրտչեան երկսեռ գործոցին հոգարարութեամբ, Տ. Ղեւոնդ քահանայ և պարսնայր Արքեպիս. Զատարճում և Գրիգոր Տէր-Մկրտչեան, նոյն գործոցին 1000 ռուբլի նուիրեր են, խառնաձայնով նաև 30 ձրիավարժ աշակերտներ պահել զիւրացի չքաւոր դատակարգէն : Տէր-Մկրտչեանը սակեալ առաջ նուիրած են տղայնոցն ուսումնական շէնքը, և անոր բացման օրէն սկսեալ մաս առ մաս նուիրած են նաև 774 ռուբլի, իսկ գումարան անձերէ հաւաքեր են 284 ռուբլի. որով Տէր-Մկրտչեանն ուսումնարանի ընդհանուր գրադարարը կը լինի այժմ 2058 ռուբլի : Գործոցին գրող տարանն ալ անի 428 կոսորդիք, մեծ մասամբ Տէր-Մկրտչեաններէ նուիրուած :

— Մկրտչի Էֆ. Կատան, որ ժամանակէ մը ի վեր Եւրոպա կը գտնուէր, մայրաքաղաք վերադարձաւ :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տօք. Շանթմէս անցեալ ուրախ օր մայրաքաղաքէն մեկնեցաւ : Այս անգամ զիւր զվերջին թուով ծանուցուելու ժամանակ՝ սխալմամբ «չմեկնեցաւ» ըստած էր, իսկական «մեկնեցաւ» ի :

— Զմիւռնիայէն հնաոխար գրեթէ անհետացած է :

— 1894 ին ի Մարտի և ի Քաղկեդոնի կաթոսիկերգիի արուեստահանդէսներուն հրաւիրուած է մասնակցիլ նաև Օսմ. Կայս. կառավարութիւնը :

— Սեւանիկի առջև ի մօտոյն քարափի մը շինութիւնը պիտի սկսի յատուկ ընկերութեան մը ձեռք : Այդ քարափին շնորհիւ՝ չողենալք պիտի կրնան զուրկութեամբ ապրանք առնուլ ու պարգել :

— Այլրամ անուն մէկը յանձն տուած է՝ Նիկովիդիայ ու շրջակայից կառավարութեան սեպակաւ անտառներուն մէջ յառաջ եկած թմբիկի ծաղիկներու վաճառումն : Անտառաց, հանքաց և երկրագործութեան նախարարութեան և այդ անձին միջև պատրաստուած յայտնադրութիւնը մատուցուած է Պետական խորհրդոյն :

— Տիրան Էֆ. Շամսանճեան առանց պատրուի կանխեղ մը հնարած և 15 տարւոյ պայմանաւաճառ հնարչի արտօնութիւն տուցած է :

— Այսուհետեւ Թուրքիոյ մէջ ևս պիտի կրնան իրենց արուեստն ի գործ դնել, եթէ ուզեն, այն կանայք որք օտար երկրներու մէջ բնակութիւն տուած են :

— Պաշտօնի գաւառին նոր կառավարիչ Էսմէր Եւզէֆը փաշա և Կիլիկիոյ Կառավարիչ Իսթրաֆիլ փաշա իրենց պաշտօնատեղիներն ու գեւորեցան :

— Իզմիրի մէջ ծագած հրանդամեան պատճառաւ երկրագործք փառատու լինելով, Այսրնի չամիչներու խաքանչիւր կենդանարին յատուկ 20 փարսնի տուրքն այս տարի չպիտի առնուի :

— Նշանաւոր աւագակ Տէր Մէհմէտի արգիւր լուր տարեր են Խարբերդի երեսփոխան Էմին Մարաքեան Գրիգոր Էֆէնտին՝ Ախուր գիւղը գտնուած պահուն, և 15 սկի փրկանք կը պահանջեն : Կեդրոնական օստիկան-գիւնտարաց Թաուր Ազալին հեծեալ օստիկան-գիւնտարներ աւագակները հաղածել սկսեր է : Բազմէն ալ օստիկան-գիւնտարներ զրկուած են :

— Մայրաքաղաքիս կամ շրջակայից մէջ յախճապակիի և տարակցիկաց գործարան մը հաստատուելու համար մեկնաչնորհ խնդրուած է :

— Անցեալ տարի մայրաքաղաքիս ու Թուրքիոյ 46 քաղաքացի մէջ հաստատուող երկրորդական փարձարանները կը յաճախեն 5215 աշակերտք, որոց 811ը զիւրիթիկ են և 4004ը՝ ցերեկեայ :

— Տիրապէսի կառավարութեան փառատարան կարդուած է տեղւոյն փառատարաններէն Պօղոս Էֆէնտի Տէր-Գարբիէլեան :

— Ե. Կարգի Մէճիթիլի պատմական-ստացաւ Պրուսիոյ վաճառականներէն Մօրաքեան Տիգրան Էֆէնտի. Բազմալի տառիման Խարբերդի վաճառականներէն Թաուս Էֆէնտի :

ՄԵՐ ՀՈՐԻԶՈՆԵՆ ԴՈՒՐՍ

Եւրոպական կառավարութիւնը որք վայրկեան մը մոռնալով ներքին հոգերը, իւրեանց բոլոր ուշադրութիւնը ֆրանք և ուս. հանդէսներուն վրայ կեդրոնացուցած էին իրաւամբ, կ'ստիպուին զայն վերադարձնել ներքին խնդրաց վրայ և կը ջանան պատրաստել անոնց լուծումը յառաջ քան զբացումն խորհրդարանաց : Արդարեւ ամառուան արձակուրդները վերջացած լինելով, երեսփոխանք կը վերադառնան իւրեանց գաւառներէն և խորհրդարանական պայքարը կը վերսկսին :

Արդէն Աւստրիոյ նախարարապետ Թաւֆէ կամը կը պարտաւորի հրաժարիլ իւր պաշտօնակցաց հետ, խորհրդարանին մի աննպաստ քուէին պատճառաւ, և յետ երկարատեւ գծուարութեանց՝ նմա կը յաջորդէ իրեն նախարարապետ Վինտիլիէյ իշխանը որ աւելի պահպանողական քաղաքականութեան մը կուսակից կ'երեւի իւր ազնաւագետական ծագումով և անցեալովը :

Խաղիկ մէջ ևս նախարարական տաղ-նաղ մը մօտալուտ կը թուի տնտեսական գծուարին կացութեան պատճառաւ, որոց ցոյժով՝ չկրցաւ դարման տանիլ, հակառակ իւր խոստմանց, Պ. Ճիլիթ-Թիի նախարարութիւնը : Նաև նախարարապետին բոլոր հովսոսակորդները, ընդ որս և Բուգինի Մարքիզը և Պ. Քրիստի, կը պատրաստուին զայն տաղալել և զայս ընելու համար կ'սպասեն խորհրդարանին նստաշրջանին բացման : Սակայն Խաղիկ չկրնար մեծ բարիք մը յուսալ նոր նախարարութենէ մը, քանի որ չուղեր հրաժարիլ մեծամեղութեան քաղաքականութենէն որոց գլխաւոր կուսակիցն է նոյն ինքն Պ. Քրիստի, համեմատել իւր ծախքերն և մանաւանդ իւր անօգուտ պատուովնութիւններն՝ իւր անձուկ միջոցներուն, և աւելի հաշտարար քաղաքականութեան մը հետեւի իւր հօր գրացոյցին՝ ֆրանսոյի՝ նկատմամբ յորմէ միայն կրնայ տպուել նոր տնտեսական գծուարութեանց միակ գործանքը :

Սպանիոյ մէջ ևս նախարարապետ Պ. Սակաթայի գիւրքը խախտած կ'երեւի Մարտի գէպրեարան պատճառաւ : Սպանիացի չամիչանց յաղուած՝ Մէլիայի հրամանատար Մարկալո զօրավարին կուսական վրայ, որ Քաղկեդոնի գէպրած յարձակման մը մէջ մեռաւ, անհամբեր կ'սպասեն որ կառավարութիւնը մեռեալ զօրավարին վրէժը լուծէ, մինչ Պ. Սակաթայ՝ անշուշտ միջազգային խառնաշփոթութիւններու և մանաւանդ Անգլիոյ միջամտութեան տեղի չտալու համար, կ'ապէս աւելի խոհեմութեամբ և առանց հաղձեղի գործել :

Սակայն եթէ Սպանիացի նոր պարտութիւն մ'էս կրեն, բան մ'որ անկարելի չէ, այն տեսն Պ. Սակաթայ կը պարտաւորի կամայ տկամայ, տեղի տալ հաւարակաց կարծեաց որ ազգու գործադրութիւն մը կը պահանջէ :

Մարտի դէպքերը մեծ մերձեցում մը յառաջ բերին Սպանիոյ և Ֆրանսոյ միջև և Անգլիոյ դէմ զայրացուցին սպանական ժողովուրդը : Արդարեւ Ֆրանսա հաշտ աչօք կը նայի Սպանիացոց դարձողութեանց և աւելի չեղօք մնալ կը փափարի, մինչ Անգլիա հետամուտ կը թուի միջամտել և սահման դնել Սպանիական պահանջմանց :

Ֆրանսոյի նոր երեսփոխանական ժողովն իւր նստաշրջանը կ'սկսի Երեսկառի հետ և երկուց ժողովոց մէջ տեղի տնեցած առաջին տտեխնաքանութիւնները որք բուն ծափահարութեամբ կ'ընդունին, ի վեր կը հանեն Ֆրանս և Ռուս հանգէսներուն բարձր նշանակութիւնը և կը յիշեն խաղաղութեան պահպանման համար Ֆրանս և Ռուս դաշնակցութեան մեծագոյն կարեւորութիւնը : Այսպէս այս նշանաւոր դաշնակցութիւնը զոր Ֆրանսական ժողովուրդը նուիրապարծեց Չարին նախնական ըրած խոնդավառ ընդունելութեամբ, անգամ մ'եւ կը հաստատուի և կը հաշտուի ժողովրդեան օրինաւոր ներկայացուցիչներուն բերնով :

Թէ՛ ինչ պիտի լինին եւրոպայի համար Ֆրանս և Ռուս բարեկամութեան հետեւանքներն, ապագայն միայն կրնայ այս հարցման պատասխանել, սակայն այդ նշանաւոր դէպք բարձրացուց Պ. Տիւփիւի նախարարութեան գիրքը՝ որ ի սկզբան նախատահմանաւ կը թուէր աննշան և շուտ անցնելու, որպէս իւր նախորդներէն շատերը :

Սակայն Պ. Տիւփիւի իւր պաշտօնակցաց բաղդաւորութիւնը զայն ըրաւ Սիամի և Թուրքի անցից նման պատմական կարեւորութիւն տնեցող դէպքերու : Այս նպատակաւ պարագայից շնորհիւ թերեւ Պ. Տիւփիւի և Տրիւլէ կարենան յաղթող հանգիստնալ այն խորհրդարանական պայքարներուն մէջ որք այժմէն կը պատրաստուին, և դեռ ժամանակ մը վարել Ֆրանսական գործերը, և պատրաստել և թերեւ իսկ նախագահել Ֆրանսական մեծ արտակարգական ժողովն որ տեղի պիտի ունենայ 1900ին :

Գերմանական կառավարութիւնը դըլխաւորաբար կ'զբաղի զինուորական նոր օրէնքը գործադրելու համար հարկ եղած դրամական միջոցները գտնելու ջանքով, գանձուց պաշտօնեայր շարունակելով խորհրդակցելն, նոր տարբերութեամբ իրարու կը յաջորդեն, սակայն ինչպէ՞ր կայարը դեռ վերջնական պայքար մը տուած չէ : Միւս կողմանէ Ռուս և Գերման պատուիրակները կը շարունակեն իրենց բանակցութիւնները վաճառելու նական դաշնագրի պայմանները որոշելու համար, առանց զգալի արդիւնքի, վրան դի երկու կառավարութիւններէն և ոչ մին կը յօժարի զիջում ընել : Լրագիրը տանք աւելի յառաջ կ'երթան բերով թէ Չարին կառավարութիւնը աւելի խրատապահանջ կը թափ Թուրքի դէպքերէն ի վեր :

Եւրոպական պետութեանց կայսրութեան վրայ այս հայեացքը կը վերջացրենմը, յիշելով այն ընդհանուր կարծիքը թէ իւրաքանչիւր պետութիւն իւր ներքին գործերով զբաղեալ լինելով, հակառակ յարաճուն սարաւղիներով, ընդհանուր խաղաղութիւնը ապահովեալ է դեռ երկար ժամանակի համար, շնորհիւ մանաւանդ այն հաստատրակչութեան որ կը վերահաստատուի Ֆրանսոյ և Ռուսոյ պաշտպանողական դաշնակցութեամբ :

Գ. ԶԱՔՈՐԵԱՆ

ՆԱԽԱԿԱՏՈՒՓ «ԾԱՂԻԿ» Ի
Մ. Ե. Ի Մաղխաւ. — Ձեր զրկած մէկ ուսին ո՞ր բաժանորդաց հաշւոյն պիտի անցնի :

ՆՈՐ
ՕՐԱՅՈՅՑ
1894
ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԲԻԲՍՈՍԻ
Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱՆՔ. Գ. ՊԱՆՏՈՍՏԵՆ
14, Սուրբն Համալ հասցէի 14.

Այն Օրացոյցն որ հրատարակուած է Հասարակաց Գրեմարանի նախարարութեան հրամանաւ կը պարունակէ ի զիւրեմիւն եկեղեցական երգեցողութեան աւուր պահանջները շարունակներն հեզրիս ըստ կառավարութեան Տօնացոյցի :

Որպէսզի Օրացոյցն առ հասարակ ամէն կարգի ազգայնաց օգտակար հանդիսանայ, յայտնուած է վիճակագրական այլ եւ այլ կարեւոր ծանօթութեամբ, ինչպէս՝ Օմանեան Կայսրութիւն, Աւստրիական Կայսրութիւն, Ապստոսական Սրբապետութիւն, Նախարար Բ. Դան, Մեծ Պաշտօնաւար Մայրաքաղաքի, Հրամանաւար քանակաց, Կառավար նախագահ ևն. Յատկ կառավարութիւն, Օմանեան Դեսպան և Նախարար քանակ երկրա, Դեսպան և Հիւրասար օտար Տէրութեանց ի Կ. Պոլիս ևն. Բաղնաւուր ցանկ Հայազգի Ասիական լուսն և Պաշտօնէից Օմ. Տէրութեան — Հայ Երազեցութիւն Հայոց, Պատրիարքութիւն Հայոց Թուրքիոյ, Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւն, Տեսուչ Խորհուրդի ևն. Պատրիարքութիւն Ս. Երեսողմի, Առաջնորդութիւն ի Թուրքիա, Հովուութիւն և Կանոնիկոսութիւնք՝ Աստուծոյ զոս կը պարունակէ նաեւ ընդհանուր ցանկ մը համայն Կանոնիկոսաց, Պատրիարքաց, Եպիսկոպոսաց և Վարդապետաց՝ որ ի Թուրքիա, ի Ռուսաստան, ի Պարսկաստան և այլու յորում նշանակուած են մեղակարգութեան կարգաւ որ Կանոնիկոս, մեղակարգիլ և այժմ ներ պաշտօնավարելով կամ ներ բնակիլը. իսկ Վարդապետները նշանակուած են այլու թիւի կարգաւ, որոնք մանրամասնութեամբ — Հովուական Հայ Հասարակութիւն, Կանոնիկոս — Պատրիարքութիւն, Արքեպիսկոպոսութիւն, Եպիսկոպոսութիւնք, Կեդր. Վարչութիւն, — Բողոքական հայ հասարակութիւն. Ազգայն. Կանոնիկոսութիւն և Եկեղեցական միութիւնք — Պատրիարքութիւն և ազգայն. — Ընդհանուր ցանկ հայ բժշկաց իրենց բնակութեան տեղերով — Հայ փաստարար Օմանեան և խառն դասարանաց, իրենց հասցէներով — Ազգ.

ԳԻՆ 40 ՓՐՅ.

ԶԵՆՈՐ ՄԵՐՃԱՆ

Պիւլ, Պահէ-Բաբ, Հաֆէյէ Խաթիբ, Իէ-58
Առաջնակարգ գործարաններէ ստացած է մեծ բանակութեամբ ժամացոյցներ և գահաբեկներ՝ ընտրելով տեսակներէ. գիններն ալ խիստ չափաւոր :

Ամէն տեսակ պատի ժամացոյցներ՝ 35 դրուէն մինչև 350 դրուէ, — Գոնաթի համար ժամացոյցներ, 15 էն մինչև 100 դրուէ — Գրպանի ոսկի ժամացոյցներ կնկան և երկիմարդու համար՝ 130 դրուէն մինչև 300 դրուէ, — Գրպանի արծաթ ժամացոյցներ 80 էն մինչև 300 դրուէ, — Գրպանի նիքէլ ժամացոյցներ՝ 25 էն մինչև 100 դրուէ :

Գահաբեկներն ալ և արծաթ. պող, մատիկ, ապառանջան, մանուց, մէտայիթն խաչ, ամէն տեսակ շրջաններ ու գրավար թանկեր, և այլն, և այլն, 3—5

ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆ

Ծառիկ ընթերցողք կը յիշեն թէ, վաղամեռիկ Նկարիչ Պ. Պարսամեանց յաջողած էր կատարեալ նմանութեամբ գծագրել բանաստեղծ Պետրոս Գուրեանի կենդանագիրը, Նորընծայ Տ. Հմայեակ ֆա. իջեւր. ճեան նոյն կենդանագիրէն օրինակելով պատրաստել տուած է բանաստեղծին լուսանկար պատկերը և ի վաճառ հանած է հատը 3 դրուէի վաճառման կեդրոնատեղին և Պալէնց գրատունը :

Տեառն կամ յաւաքեալ հարսնացի, Գրեց Տիգրան Կ. Փափազեան. Հրատարակութիւն Զարգարեան գրատան, Կին 40 փարս :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Պալէնց գրատան

Նոր Այրեւնդան պատկերազարդ Ֆրանսերէն լեզուի. Գ. Թեքեան, Կին 60 փարս :

Ծաղկափառ Մանկանց կամ Բնութեան պատկերազարդ, Սիմոն Ֆելեկեան. Մտան Ա. 2 դրուէ :

Նոր Քերականութիւն հայերէն աշխարհարար լեզուի, Թովմաս Աճէմեան. Ա. Տարի. Կին 3 դրուէ :

Բառագիտութիւն կամ Ութ մասունք բանի հայերէն քերականութեան, Եղեշէ Վարդ. Գուրեան. Կին երկու դրուէ :

Իւսիւլի Սալիմ, 1894. Կին 2, 50 դրուէ :

ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ա. Սուրենեան, իրաւագէտ փաստաւարան

Վալէր Բուրլու — Հաւաքներ

Մանաւորապէս Պոլսոյ Շէրիի, Էփրաֆի, Հուգոգի, Թիւրքիթի գաղտարանաց վերաբերեալ նախնական, վերաքննական ու վճռաշնչական դատերու փոխանորդութիւնը կ'ստանան և կը կատարեն փութով ու խղճնութեամբ, Պատրաստ է նաեւ և է դատական գործոյ նկատմամբ գրաւորապէս երմէ խնդրուած խորհուրդները տալու և օրինական միջոցներ ցուցնելու :

Գրասենեակ՝ Պահէ-Գաբու, Շէրի-Էփրաֆի խան, Թիւ 4 :

ՀԱՄԱՌՈՑ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
56 պատկերներով զարդարուած
Աշխատասիրեց Ա. Պիլիպիճեան

Գրասգիրք մ'որ շարունակէ ծանուցումներու կամ յանձնարարականներու պէտք չունի իւր օգտակարութիւնը վեր հանելու համար :

Ազգային ամէն կրթական հաստատութիւնք զայն իւր գրասգիրք կը գործածեն, ինչպէս նաեւ ամէն մասնագէտ Առաջիկա դասհաստած է իւր նախապատրաստական կարգերու յարմարագոյն գրասգիրք մը :

Կազմուած կը ծախուի 100 փարսի, սովորական զեղչ գնորդաց :

Կը գտնուի ամէն դրավաճառաց քով, և հեղինակին քով, Պապը Արի ճառատէի Թիւ 12, 3.3

ԱՐՈՒԵՍ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՍԱՆԵԼԻ 10 ՕՐԷՆ

Յօրինեց

ԿԱՐԱՊԵՏ Պ. ԲԱԲԱՐԵԱՆ

Կին 2 դրուէ :

Կեդրոնատեղին է Ծառիկ Խմբագրատունը :

Օմ. Իրան 100 դրուէն			
Մեծիտիլ	107 85	Բուսիլի քօլ	89 30
Բաւարդ մէխ	07	Նարդիլոն	89 18
Մանր մէխ	103	Գրիմից	51 15
Մէթալիք	97	Անդր. Իրա	110 8
Գոնաթիտ	24 17	Բուս. երկ.	89 50
Մանէթի թղթագրում 8 69			

ԱՐՏՈՆԱՏԷՐ Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՑ